

Počátky italské literatury

vývoj románských jazyků z lidové latiny; lingua del sì = il volgare italiano

specifika Itálie:

opožděný vývoj literatury psané v „lidové řeči“; přežívání latiny (dědictví antického Říma, vliv církve)

„dialekty“, v nichž vznikaly nejstarší památky: franko-benátský, lombardský, umbrijský, sicilský, toskánský

rozmanitost kulturních center:

- feudální sídla v severní Itálii: Monferrato, Marca Trevigiana aj. (vlivy z Francie); Sicílie a jižní Itálie (doba Fridricha II.);
- kláštery (např. Montecassino);
- Capua – proslulá škola rétoriky pro příslušníky papežské kurie;
- univerzity – Bologna, Padova, Salerno, Neapol aj.;
- městské komuny v severní a střední Itálii; rané signorie – Verona, Ravenna;

produkce nelatinských rukopisů – zejména Toskánsko; Benátsko

duchovní poezie

František z Assisi (1182-1226)

Cantico delle Creature neboli *Cantico di Frate Sole* (Píseň bratra Slunce)

o životě sv. Františka: latinské životopisy sepsali např. Tommaso da Celano a Bonaventura da Bagnoregio; dále pak Ugolino da Monte Santa Maria, jehož dílem „Actus Beati Francisci et sociorum eius“ se inspirovaly italské *Fioretti di San Francesco* (Kvítky sv. Františka) ze 14. stol.

<p>San Francesco d'Assisi</p> <p><i>Il Cantico di Frate Sole</i></p> <p>o <i>Delle Creature</i></p> <p>Altissimu, onnipotente bon Signore, Tue so' le laude, la gloria e l'honore et onne benedictione.</p> <p>Ad Te solo, Altissimo, se konfano, et nullu homo ène dignu te mentovare.</p> <p>Laudato sie, mi' Signore cum tucte le Tue creature,</p>	<p>Přeložil Jaroslav Pokorný</p> <p><i>Píseň bratra Slunce (Píseň tvorstva)</i></p> <p>Nejvyšší všemohoucí dobrý Pane, tvé jsou chvály, sláva, čest a všecko požehnání;</p> <p>jenom tobě patří, Nejvyšší ty, oslovit tě jménem žádný člověk hoden není.</p> <p>Chválen buď, můj Pane, mnou a všemi stvořeními,</p>
---	--

<p>spetialmente messor lo frate Sole, lo qual è iorno, et allumini noi per lui. Et ellu è bellu e radiante cum grande splendore: de Te, Altissimo, porta significatione.</p>	<p>a především panem bratrem sluncem, jenž přináší den a jímž nás osvěcuješ; krásný je a září velikou se skvěje, Nejvyšší, a tvoje světlo vyjadřuje.</p>
<p>Laudato si', mi' Signore, per sora Luna e le stelle: in celu l'ài formate clarite et pretiose et belle.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrze sestru lunu, skrze hvězdy; na nebi stvořils je jasné, jako drahokamy krásné.</p>
<p>Laudato si', mi' Signore, per frate Vento et per aere et nubilo et sereno et onne tempo, per lo quale a le Tue creature dà sustentamento.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrze bratra vítr, skrze vzduch a mraky, jasno, všecka počasí, kterými všem stvořením svým žítí dáváš.</p>
<p>Laudato si', mi' Signore, per sor'Acqua, la quale è multo utile et humile et pretiosa et casta.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrze sestru vodu, která je tak užitečná, dobrá, pokorná a čistá.</p>
<p>Laudato si', mi' Signore, per frate Focu, per lo quale ennallumini la nocte: ed ello è bello et iocundo et robustoso et forte.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrze bratra oheň, který poskytuješ našim nocem, a je krásný, radostný a mohutný a silný.</p>
<p>Laudato si', mi' Signore, per sora nostra matre Terra, la quale ne sustenta et governa, et produce diversi fructi con coloriti fiori et herba.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrze naši sestru, matku zemi, která dává život a jež vládne nade všemi a jež rodí různé plody, trávu a barevné květy.</p>
<p>Laudato si', mi' Signore, per quelli che perdonano per lo Tuo amore et sostengono infermitate et tribulatione.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrz ty, kdo z tvé lásky odpouštějí a snášejí nemoci a protivenství.</p>
<p>Beati quelli ke 'l sosterranno in pace, ka da Te, Altissimo, sirano incoronati.</p>	<p>Blažení jsou ti, kdo věrně v míru vytrvají, neboť ty je budeš korunovat v nebi.</p>
<p>Laudato si' mi' Signore, per sora nostra Morte corporale, da la quale nullu homo vivente pò skappare: guai a quelli ke morrano ne le peccata mortali; beati quelli ke trovarà ne le Tue sanctissime voluntati, ka la morte secunda no 'l farrà male.</p>	<p>Chválen buď, můj Pane, skrze naši sestřičku – smrt těla, před níž žádný živý člověk kam utéci nemá. Běda těm, kdo zemrou ve smrtelných hříších! Blaze těm, jež ve tvé svaté vůli konec přistih! Druhá smrt, smrt duše, nic jim zlého neudělá.</p>
<p>Laudate et benedicete mi' Signore et rengratiate e serviateli cum grande humilitate.</p>	<p>Chvalte mého Pána, blahořečte, děkujte mu a s velikou pokorností sloužete mu!</p>

Jacopone da Todi (asi 1230-1306)

Psal básně duchovní, mystické, ale také politické a mravoučné. Sbíрка s názvem *Laude* jich obsahuje 92. Např. *O papa Bonifazio molt'ài iocato al mondo* (Jacopone měl blízko v františkánském řádu, který měl s Bonifácem VIII problematické vztahy; kvůli kritice papeže byl Jacopone exkomunikován a uvězněn).

lauda – duchovní píseň ve formě ballaty – rozšířená zejména v Umbrii mezi 12. až 15. stoletím

lauda drammatica (dialogizovaná): *Donna de Paradiso* neboli *Pianto della Madonna* (otevívá cestu k náboženskému dramatu, tzv. sacra rappresentazione)

Jacoponovi bývá připisován také text latinské skladby *Stabat Mater*

poezie

nejstarší básnické texty v italštině:

Ritmo laurenziano (konec 12. stol.) – autor lihotí církevnímu hodnostáři (biskupovi z Jesi) v naději, že od něj dostane koně

Ritmo cassinese (konec 12. stol.) – je dílem vzdělaného autora; moralizující námět (duchovní hodnoty X pozemské pudy), dialogická forma – hovoří spolu il Mistico a un Tale

Ritmo su Sant' Alessio (polovina 13. stol.) – o životě sv. Alexeje

žakéři – giullari – joculari (potulní pěvci – cantastorie, herci, hudebníci, tanečníci, šarlatáni...), někteří působili u dvorů, jiní v lidovém prostředí – trhy, hospody apod.

některé typy žakéřských písní: la tenzone (žertovný spor), il contrasto (“hádání”), la frottola (lidová báseň, kuriózní náměty), lo strambotto (lidová báseň, satirická nebo milostná), l' alba, il lamento, la malmaritata, la ballata (zpěv doprovázený tancem), la canzone (původ provensálský, zprvu s hudebním doprovodem), il serventese (původ provensálský, námět oslavný, politický, morální, náboženský); aj.

proslulí žakéři:

Ruggieri Apugliese, původem zřejmě ze Sieny, žil kolem poloviny 13. stol.

Matazone da Caligano, žil ve 13. století, *Detto dei villani* – satira zesměšňující venkovany.

Cielo D'Alcamo, Sicilan, žil ve 13. století, pravděpodobně byl v kontaktu se dvorem Fridricha II. a prostředím sicilské básnické školy – *Rosa fresca aulentissima* („contrastò“ - spor mezi dvořicím se žakéřem a dívkou, která se mu nakonec podvolí).

Francesco di Vannozzo, 14. století, původem z Padovy.

Někteří žakéři (zvaní také cantastorie) přednášeli rovněž francouzskou hrdinskou epiku a romány na bretonské a antické náměty - vznik osobitého italského žánru zvaného „**il cantare**“ (forma: oktáva - osmiveršová strofa) - inspirace pro renesanční rytířské eposy

Autoři a interpreti žánru “cantare”:

Andrèa da Barberino, Florencie, 14. století

Antonio Pucci, Florencie, 14. století

Antonio Pucci: *Gismirante*

1

I' prego Cristo, Padre onnipotente,
che per gli peccator volle morire,
che mi conceda grazia nella mente,
ch' i' possa chiara mia voluntá dire;
e prego voi, signori e buona gente,
che con affetto mi dobiate udire.
I' vi dirò d'una storia novella,
forse che mai noll'udiste sí bella.

2

Ben voglio che saciate, buona gente,
ch'un, ch'ebe nome il cavalier Cortese,
si dipartí per alcuno accidente
dal re Artúe e di tutto il paese,
e tanto cavalcò continuamente,
che giunse a Roma nel nobil paese,
e quie ebe un figliuol, che nutricare
lo fece e di vantaggio amaestrare.

Gismirante – hlavní hrdina této epické skladby, syn bývalého rytíře kulatého stolu, opustil svůj domov v Římě a vydal se ke dvoru krále Artuše, kterému sloužil 7 let. Potom se vydal najít princeznu, o níž slyšel vyprávět. Tuto princeznu její tyranský otec posílal nahou do kostela, a kdo na ni pohlédl, byl popraven. Gismirante cestou zachránil ptáka gryfa, nakrmil hladového orla a zachránil sokola. Princeznu osvobodil, ale unesl mu ji zlý obr. Díky pomoci těchto zvířat ji Gismirante znovu osvobodil. Nakonec se vrátil k Artušovu dvoru i s princeznou a oženil se s ní.

Memoriali bolognesi – texty lidové poezie zaznamenané na okrajích notářských spisů (1265-1463)

Okcítánští trubadúři

Trobar v okcítánštině znamená *tvorit* a *trobador* je pak *tvůrce* – básník i hudebník.

Bernart de Ventadorn (kolem 1135 – kolem 1195):

Nad sebou moc jsem ztratil hned
a svůj jsem více nebyl, když
jí v oči jsem moh pohledět,
v zrcadlo, jež je blaha skryš.
Od chvíle té, co v něm se zřím,
Vzdechy mě mohou usmýkat,
neboť jsem stejně ztraceným
jak krásný Narcis, jenž v túni spad.

Tou zdá se k ženám náležet
má dáma vlastností, pro niž
odmítá to, co má se chtět,
a co se nemá, činí spíš.
Upad jsem v nemilost, to vím,
jak bloud na mostě musím stát,
proč je to tak, je tajemstvím,
moc vysoko mířil jsem snad.

Arnaut Daniel (13. století)

Lo ferm voler qu'el cor m'intra

trubadúrská poezie v severní Itálii - psaná okcítánsky

Sordello di Goito (Mantova, 1200 cca. – 1269) - nejproslulejší italský trubadúr

poezie sicilské básnické školy - královský dvůr Fridricha II. - období 1230-1250
vliv okcítánské trubadúrské poezie

témata: dvorská láska, intelektuální úvahy o lásce;

básníci: většinou vysocí úředníci u královského dvora, vzdělaní, nemuseli být aristokratického původu, jejich úkolem bylo také psaní poezie, což dvoru dodávalo prestiž, často nedosahovali tvůrčí spontánnosti a originality svých okcítánských předchůdců (**Jacopo/Giacomo da Lentini, Pier delle Vigne, Guido delle Colonne, Rinaldo d'Aquino, Giacomino Pugliese, Stefano Protonotaro da Messina, Jacpo Mostacci, Ciaccio dell'Anguillara, Federico II, Enzo di Svevia**, aj.)

Giacomo da Lentini

Io m'aggio posto in core a Dio servire,
com'io potesse gire in paradiso,
al santo loco, c'aggio audito dire,
o' si mantien sollazzo, gioco e riso.

Sanza mia donna non vi voria gire,
quella c'à blonda testa e claro viso,
che sanza lei non poteria gaudere,
estando da la mia donna diviso.

Ma no lo dico a tale intendimento,
perch'io peccato ci volesse fare;
se non veder lo suo bel portamento

e lo bel viso e 'l morbido sguardare:
che l mi teria in gran consolamento,
veggendo la mia donna in ghiora stare.

Přeložil Jan Vladislav

Předsevzal jsem si sloužit Hospodinu,
abych se jednou dostal do ráje,
protože tam, v tom jeho svatém klínu
se každý prý jen věčně raduje.

Leč bez mé paní, bez těch jasných skrání
a plavých vlasů bych tam nešel rád:
kdybych byl vzdálen od své krásné paní,
nemohl bych se nikdy radovat.

Tím vším však nechci říci bez ostychu,
že bych se tam chtěl dopustit snad hříchu:
chtěl bych jen vidět její krásný vzhled,

tu tvář a oči, hledící tak sladce:
až bych ji viděl smát a radovat se,
neuměl bych své blaho povědět.

vývoj lyrické poezie v Toskánsku

od poloviny 13. století se centrem italské poezie stávají toskánské městské komuny

starší generace toskánských básníků: **Guittone d'Arezzo, Bonagiunta Orbicciani, Chiaro Davanzati, Monte Andrea, Dante da Maiano, Compiuta Donzella** aj.); tematika: milostná (navazují na okcitánské a sicilské básníky), nově též politická, morální apod.

mladší generace toskánských a bolognských básníků - **dolce stil nuovo** (tzv. stilnovismus)

Guido Guiniz(zi)elli, Dante Alighieri, Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, Cino da Pistoia, Gianni Alfani, Dino Frescobaldi aj.

Témata: láska je ztotožněna s mravní ctností, žena-anděl je zprostředkovatelkou mezi nebem a zemí, láska je vnímána také jako duchovní (až mystický) prožitek; jindy (např. u Cavalcantiho) ovšem nenaplněná láska vede k utrpení, někdy s tragickými následky.

Lapo Gianni

Amor, eo chero mia donna in domino,
l'Arno balsamo fino,
le mura di Firenze inargentate,
le rughe di cristallo lastricate,
fortezze alt' e merlate,
mio fedel fosse ciaschedun latino;

il mondo in pace, sicuro 'l camino,
no mi nocchia vicino,

Přeložil Jan Vladislav

Dej, lásko, ať se milá ke mně vine,
ať v Arnu balzám plyne,
ať jsou zdi Florencie postříbřené,
ulice kříšťálově vydlážděné
a bašty s cimbuřími,
ať každý Ital je mým vazalem,

ať žije v bezpečí a míru zem,
ať soused neškodí mi,

e l'aria temperata verno e state;
[e] mille donne e donzelle adornate
sempre d'amor pregiate
meco cantasser la sera e 'l matino;

e giardin' fruttuosi di gran giro,
con grande uccellagione,
pien' di condotti d'acqua e cacciagione;
bel mi trovasse come fu Absalone,

Sanson[e] pareggiasse e Salamone;
servaggi di barone
sonar vïole, chitar[r]e e canzone;
poscia dover entrar nel cielo empiro:

giovane, sana, alegra e segura
fosse mia vita fin che 'l mondo dura.

at' je čas mírný v zimě jako v létě,
at' všechny dívčiny a panny v světě,
které má Láska v moci,
zpívají se mnou písňe dnem i nocí,

at' jsou vždy sady obtíženy plody,
at' mají dosti ptactva i dost vody
a zvěře bez ustání,
at' mám tvář překrásného Absolóna,

moc Samsona a moudrost Šalamouna
a čeled' jako páni,
at' znějí kancóny a housle hrají
a posléze at' dojdu blaha v ráji:

at' plný mládí, veselí a jasu
můj život trvá do skonání času.

Guido Guinizelli

Al cor gentil rempaira sempre amore

come l'ausello in selva a la verdura;
né fe' amor anti che gentil core,
né gentil core anti ch'amor, natura:
ch'adesso con' fu 'l sole,
sì tosto lo splendore fu lucente,
né fu davanti 'l sole;
e prende amore in gentilezza loco
così propiamente
come calore in clarità di foco.

Foco d'amore in gentil cor s'apprende
come vertute in petra preziosa,
che da la stella valor no i discende
anti che 'l sol la faccia gentil cosa;
poi che n'ha tratto fòre
per sua forza lo sol ciò che li è vile,
stella li dà valore:
così lo cor ch'è fatto da natura
asletto, pur, gentile,
donna a guisa di stella lo 'nnamora.

Amor per tal ragion sta 'n cor gentile
per qual lo foco in cima del doplero:
splendeli al su' diletto, clar, sottile;
no li stari' altra guisa, tant'è fero.
Così prava natura
recontra amor come fa l'aigua il foco
caldo, per la freddura.
Amore in gentil cor prende rivera
per suo consimel loco
com'adamàs del ferro in la minera.

Fere lo sol lo fango tutto 'l giorno:
vile reman, né 'l sol perde calore;
dis' omo alter: «Gentil per sclatta torno»;
lui semblo al fango, al sol gentil valore:
ché non dé dar om fé
che gentilezza sia fòr di coraggio
in degnità d'ere'
sed a vertute non ha gentil core,
com'aigua porta raggio
e 'l ciel riten le stelle e lo splendore.

Splende 'n la 'ntelligenzia del cielo
Deo criator più che 'n nostr'occhi 'l sole:
ella intende suo fattor oltra 'l cielo,
e 'l ciel volgiando, a Lui obedir tole;
e con' segue, al primero,
del giusto Deo beato compimento,
così dar dovria, al vero,
la bella donna, poi che 'n gli occhi splende
del suo gentil, talento
che mai di lei obedir non si disprende.

Přeložil Jan Vladislav

V šlechtném srdci láska je a byla,

vždy doma jako v loubí lesa pták;
příroda však tu lásku nestvořila
dříve než srdce ani naopak!
Vždyť světlo také bylo
zároveň s jasným sluncem nebesklonu
a předtím nezářilo;
a v šlechtnosti láska přebývá
právě tak po zákonu
jako teplo v ohni, který jasně plá.

Šlechtné srdce láska prostupuje
jak vzácná síla vzácný drahokam;
ale ta moc naň z hvězdy sestupuje,
až když se sluncem zušlechťí on sám.
Až když se za pomoci
slunce už zbavil špíny, jež v něm byla,
nadá ho hvězda mocí;
a tak i srdci, které příroda
zjemnila, zušlechtila,
jako ta hvězda paní lásku dá.

V šlechtném srdci láska dlí a dýše,
právě tak jako plamen na svíci,
a nebyla by jinde ve své pýše
než tam, kde hoří, jasná, zářící.
Vždyť přece ke špatnosti
se Láska má jak žhnoucí oheň k vodě,
ve které mrazí kosti:
v šlechtném srdci Láska nalézá
svůj stánek v stejné shodě
jako magnet v sloji plné železa.

Ač slunce pálí do bláta z vší síly,
bláto dál čpí a slunce dál se skví;
kdo říká rád: „Jsem rodem ušlechtilý,“
je jak to bláto v záři šlechtictví.
Proto ať nevěříte,
že ušlechtilost spočívá snad v rodu,
nikoliv v citech:
kdo neuměl své city zušlechtit,
ten připomíná vodu,
jíž pouze projde z nebe hvězdný svit.

Bůh Stvořitel se jeví bez ustání
andělům jasněji než slunce nám;
vnímají jasnozřivě jeho přání
a hýbou nebesy, jak chce On sám.
A jako Boží přání
vzápětí vede vždycky k naplnění,
tak také krásná paní –
sotva ji spatříš v jejím jasu stát –
člověka rázem změní
a on ji musí vždycky poslouchat.

Donna, Deo mi dirà: «Che presomisti?»,
s'iendo l'alma mia a lui davanti.
«Lo ciel passasti e 'nfin a Me venisti
e desti in vano amor Me per semblanti:
ch'a Me conven le laude
e a la reina del regname degno,
per cui cessa onne fraude.»
Dir Li porò: «Tenne d'angel sembianza
che fosse del Tuo regno;
non me fu fallo, s'in lei posi amanza».

Paní, až jednou vzlétnu z této země,
řekne mi Bůh: „Co jsi to učinil?
Prošel jsi nebem, došel jsi až ke mně
a se mnou srovnávals tu, již jsi ctil!
Taková chvála sluší
jedině mně a Paní Rajské Říše,
jež drtí svůdce duší!“
Já řeknu však: „Vždyť měla vzhled a šat
anděla ze Tvé výše –
a proto nebyl hřích ji uctívat!“

Guido Cavalcanti

Perch'ì no spero di tornar giammai,
ballatetta, in Toscana,
va' tu, leggera e piana,
dritte'a la donna mia,
che per sua cortesia
ti farà molto onore.

Tu porterai novelle di sospiri
piene di dogli' e di molta paura;
ma guarda che persona non ti miri
che sia nemica di gentil natura:
ché certo per la mia disavventura
tu saresti contesa,
tanto dal lei ripresa
che mi sarebbe angoscia;
dopo la morte, poscia,
pianto e novel dolore.

Tu senti, ballatetta, che la morte
mi stringe s', che vita m'abbandona;
e senti come 'l cor si sbatte forte
per quel che ciascun spirito ragiona.
Tanto è distrutta già la mia persona,
ch'ì non posso soffrire:
se tu mi vuoi servire,
mena l'anima teco
(molto di ciò ti prego)
quando uscirà del core.

Deh, ballatetta mia, a la tu' amistate
quest'anima che trema raccomando:
menala teco, nella sua pietate,
a quella bella donna a cu' ti mando.
Deh, ballatetta, dille sospirando,
quando le se' presente:
- Questa vostra servente
vien per istar con voi,
partita da colui
che fu servo d'Amore - .

Tu, voce sbigottita e deboletta
ch'esci piangendo de lo cor dolente
coll'anima e con questa ballatetta
va' ragionando della strutta mente.
Voi troverete una donna piacente,
di s' dolce intelletto
che vi sarà diletto
starle davanti ognora.
Anim', e tu l'adora
sempre, nel su'valore.

Přeložil Jan Vladislav

Protože se už sotva někdy vrátím,
balato, do Toskány,
rozleť se ty v ty strany,
jdi ty k mé paní sama
a moje milovaná
tě přijme s velkou ctí.

Zanes jí zvěsti, vzdechy moje bědné,
tonoucí v samých úzkostech a žalech,
dej ale pozor, ať tě nezahledne
nějaký špatný člověk nenadále:
ten by tě hned k mé trýzni neskonale
odehnal bez váhání
daleko od mé paní
a tak bych ještě v hrobě
se mučil kvůli tobě
zas novou bolestí.

Ty víš, má balato, že mám smrt v duši
a že tu budu žít už jenom chvíli;
ty to víš, jak mi srdce těžce buší
tím, že je roztrženo v steré díly.
Jsem zničen tak, že dál už nemám síly
snášet to utrpení.
Prosím tě o přispění -
ať smí má duše s tebou,
odveď ji, písni, s sebou,
až srdce opustí.

Svěřuji, balato, tvé laskavosti
tu duši, jež se chvěje bez ustání;
odveď ji s sebou ve své útrpnosti
tam, kam tě posílám, k mé krásné paní.
A potom, balato, se obrať na ni
a řekni vzdychající:
„Zde máš svou služebnici,
jež opustila tělo,
které vám náleželo
v milostném poddanství.“

A ty, můj slabý, ulekaný hlase,
z bolestných prsou s pláčem stoupající,
ty jdi s mou duší a s mou písni zase
a hovoř o mé mysli zoufající.
Přijďte k paní s láskyplnou lící,
s duchem tak utěšeným,
že bude potěšením
pro vás být u ní věčně.
A ty ji, duše, vděčně
vždy miluj a vždy cti.

didakticko-alegorická poezie

severní Itálie (Lombardie)

alegorické básnické skladby, obrazy záhrobního světa (tzv. vidění), líčení pekelných muk i rajske blaženosti:

Uguccione da Lodi (1. pol. 13. stol.) – *Libro* – náboženská tematika; autor byl pravděpodobně blízký reformním hnutím jako patarini nebo valdenští.

Giacomino da Verona (2. pol. 13. stol.) - *De Ierusalem celesti, De Babilonia civitate infernali*.

Bonvesin della Riva (1240-1315) - *Libro delle tre scritture* (scrittura nigra, rubra, aurea: pekelná muka, Kristovo utrpení, rajske sláva)

Toskánsko

Brunetto Latini:

Tesoretto (alegorická poema inspirovaná francouzským *Románem o růži*; vypravěč se cestou ze Španělska do rodné Florencie dozvídá o vyhnání guelfů v bitvě u Montaperti, zabloudí v lese, potká Přírodu v podobě krásné paní, která mu objasňuje smysl světa a vesmíru – Bůh stvořitel, andělé, Lucifer, zvířata a rostliny, lidská duše, 4 lidské temperamenty, 4 živly, planety, znamení zvěrokruhu, ctnosti, hříchy, pokání, setkání s Ptolemaiem).

Favoletto (fr. fablel – poemetto; dopisy ve verších na téma přátelství; adresátem je básník Rustico di Filippo)

Dino Compagni (jeho autorství v případě tohoto díla však není zcela jisté): *Intelligenza* (alegorická skladba, inspirační zdroje italské, latinské, provensálské i francouzské; Inteligence v podobě krásné paní, která má na hlavě korunu s 60 drahokamy; její palác a dvořané, 7 královen – 7 ctností; výzdoba paláce – historické příběhy; palác je také alegorií lidského těla, jeho klenba představuje lidskou mysl).

Francesco Stabili di Simeone – **Cecco d'Ascoli**: *Acerba* (didaktická poema; *acerba etas - acerba vita*, trpký pozemský život; témata: vesmír, příroda – fyzika, meteorologie, biologie, symbolika zvířat, vlastnosti kamenů; lidské ctnosti a neřesti, náboženská víra, etika); Cecco d'Ascoli polemizoval s Dantem, který věřil, že vůlí a silou ducha lze ovládat pudy, zatímco Cecco považoval za mnohem silnější přírodu a přirozenost; zabýval se astrologií a astronomií; roku 1327 byl inkvizicí odsouzen k smrti upálením.

komicko-realistická poezie

Rustico di Filippo – Florent’an, ghibellin, z obchodnické rodiny; ve svých básních často zachycuje směšné figurky z měšťanských vrstev (Oi dolce mio marito Aldobrandino; Una bestiuola ho visto molto fera; Quando Dio messer Messerin fece).

Rustico di Filippo

Quando Dio messer Messerin fece

ben si credette far gran maraviglia,
ch'ucello e bestia ed uom ne sodisfece,
ch'a ciascheduna natura s'apiglia:

ché nel gozzo anigrottol contrafece,
e ne le ren giraffa m'asomiglia,
ed uom sembia, secondo che si dice,
ne la piagente sua cera vermiglia.

Ancor risembra corbo nel cantare,
ed è diritta bestia nel savere,
ed uomo è sumigliato al vestimento.

Quando Dio il fece, poco avea che fare,
ma volle dimostrar lo suo potere:
sì strana cosa fare ebbe in talento.

Cecco Angiolieri – původem ze Sieny, guelf, syn bohatého bankéře; hráč, pijan a milovník žen; měl problémy se zákonem, zanechal po sobě dluhy; jako spojenec Florencie bojoval roku 1289 u Campaldina proti Arezzu, tam se zřejmě seznámil s Dantem; zřejmě po roce 1296 byl v politickém vyhnanství v Římě; jeho básnická tvorba je karikaturou „sladkého nového stylu“ (milenka Becchina).

Cecco Angiolieri

[A Dante Alighieri]

Dante Alighier, s'i' so bon begolaro,
tu mi tien' bene la lancia a le reni,
s'eo desno con altrui, e tu vi ceni;
s'eo mordo 'l grasso, tu ne sugi 'l lardo;

s'eo cimo 'l panno, e tu vi fregghi 'l cardo:
s'eo so discorso, e tu poco raffreni;
s'eo gentileggio, e tu misser t'avveni;
s'eo so fatto romano, e tu lombardo.

Přeložil Jan Vladislav

Jsem-li já, Dante, žvanil, jak jsi řek,
pak ty se můžeš se mnou směle měřit:
snídám-li s někým, tys tam na večeři,
saju-li morek, ty zas žereš špek;

mám-li rád drby, ty rád klevetíš,
dělám-li šlechtu, ty se motáš s pány,
táhnu-l s Římem, ty jdeš s Lombard'any,
neznám-li míru, ty se nekrotíš!

<p>Si che, laudato Deo, rimproverare poco pò l'uno l'altro di noi due: sventura o poco senno cel fa fare.</p> <p>E se di questo vòì dicere piùe, Dante Alighier, i' t'averò a stancare; ch'eo so lo pungiglion, e tu se' 'l bue.</p> <p><i>S'i' fosse foco, arderéi 'l mondo;</i> s' i' fosse vento, lo tempesterei; s' i' fosse acqua, i' l'annegherei; s' i' fosse Dio, mandereil' en profundo;</p> <p>s' i' fosse papa, sare' allor giocondo, ché tutti cristiani imbrigherei; s' i' fosse 'mperator, sa' che farei? A tutti mozzarei lo capo a tondo.</p> <p>S' i fosse morte, andarei da mio padre; s' i' fosse vita, fuggirei da lui: similmente faria da mi' madre.</p> <p>S' i' fosse Cecco, com' i' sono e fui, torrei le donne giovani e leggiadre: e vecchie e laide lasserei altrui.</p>	<p>A tak si bohudík až ani chvíli nemáme navzájem co předhazovat: oba jsme prohráli a prohloupili!</p> <p>kdybys však chtěl v těch řečech pokračovat, hnal bych tě, Dante, až bys vydechnul: protože jsem-li bodec, ty jsi vůl!</p> <p><i>Kdybych byl oheň, zapálil bych svět,</i> kdybych byl vítr, rozvál bych jej v prach kdybych byl příval, rázem bych jej splách, kdybych byl Bůh, do pekel bych jej smet;</p> <p>kdybych byl papež, ach, to bych se smál, to by se měli všichni křesťané, kdybych byl císař, věřte nebo ne, všem poddaným bych hlavy usekal;</p> <p>kdybych byl smrtka, šel bych za otcem, kdybych byl život, prchl bych mu z žil a totéž bych i s matkou učinil;</p> <p>kdybych byl Cecco, jako že jím jsem, sám bych si všechny krásné ženy vzal a ošklivé těm druhým ponechal.</p> <p>Přeložil Jaroslav Pokorný. In <i>Navštívení krásy. Italská renesanční lyrika</i>. Máj, Praha 1964.</p>
--	---

Folgore da San Gimignano – původem ze San Gimignana, guelf; ve své básnické tvorbě navazuje na tradici okcitéanského žánru “plazer” – líčí příjemné zábavy aristokratů; *Sonetti de' mesi* – 14 sonetů, v nichž básník popisuje, jak lze příjemně trávit čas během jednotlivých měsíců, adresátem je pan Nicolò di Nisi (Nigi) ze Sieny; *Sonetti della settimana* – adresátem je Carlo di messer Guerra Caviccioli z Florencie.

Folgore da San Gimignano

Sonetti dei «Mesi» - D'aprile

D'april vi dono la gentil campagna
tutta fiorita di bell'erba fresca;
fontane d'acqua, che non vi rinresca,
donne e donzelle per vostra compagna;

Přeložil Jiří Pelán

Duben

V dubnu vám přeji širé lučiny
s pestrými květy, s travou velmi svěží,
s potůčky, které do studánek běží,
a krásné paní, milé dívčiny,

ambientanti palafren, destrier di Spagna,
e gente costumata alla francesca
cantar, danzar alla provenzalesca
con istormenti nuovi d'Alemagna.

E d'intorno vi sian molti giardini,
e giacchito vi sia ogni persona;
ciascun con reverenza adori e 'nchini

a quel gentil, c'ho dato la corona
de pietre preziose, le piú fini
c'ha 'l Presto Gianni o 'l re di Babilona.

španělské koně v lesklém postroji,
houf přátel po francouzsku oblečený
a provensálský tanec provázený
novými německými nástroji.

Kolkolem ať jsou zahrady a sady
a dobrý mrav je každým uctíván;
a ať je všemi řádně slaven tady

Messer Niccolò, urozený pán,
na jehož hlavu korunu jsem vsadil,
již nemá sultán z Kaira či kněz Jan.

Dante Alighieri (Florencie 1265 - Ravenna 1321)

- *Vita nuova* (Nový život)
- *Rime* (Verše)
- *Convivio* (Hostina) - encyklopedické pojednání
- *De vulgari eloquentia* (O rodné řeči) - lat. pojednání o jazyce a literatuře
- *Monarchia* - lat. pojednání o politice a císařské autoritě (Jindřich VII.)
- *Epistole* (Listy)
- *Divina Commedia* (Božská komedie) - viz "Glosář k Božské komedii"

Dante Alighieri: *Vita nuova*

Tanto gentile e tanto onesta pare
la donna mia, quand'ella altrui saluta,
ch'ogne lingua deven tremando muta,
e li occhi no l'ardiscon di guardare.

Ella si va, sentendosi laudare,
benignamente d'umiltà vestuta;
e par che sia una cosa venuta
da cielo in terra a miracol mostrare.

Mòstrasi sì piacente a chi la mira,
che dà per li occhi una dolcezza al core,
che 'ntender no la può chi non la prova:

Přeložil Jan Vladislav

Tak šlechtná, tak ctnostná vždy má paní
připadá všem, jež při setkání zdraví,
že třesoucí se rty už slůvka nevypraví
a zrak se neodváží vzhlédnout na ni.

A kráčí, i když slyší chválit sebe,
v pokoru dobrotivě přioděna,
a připadá všem jako div, jak žena,
jež sestoupila ze samého nebe.

Každému, kdo se na tu krásu dívá,
očima k srdci bez ustání splývá
slast, kterou chápe jen ten, kdo ji zná.

e par che de la sua labbia si mova
un spirito soave pien d'amore,
che va dicendo a l'anima: «Sospira!»

Dante Alighieri: *Rime*

Guido, i' vorrei che tu e Lapo ed io
fossimo presi per incantamento,
e messi in un vasel ch'ad ogni vento
per mare andasse al voler vostro e mio,

si che fortuna od altro tempo rio
non ci potesse dare impedimento,
anzi, vivendo sempre in un talento,
di stare insieme crescesse 'l disio.

E monna Vanna e monna Lagia poi
con quella ch'è sul numer de le trenta
con noi ponesse il buono incantatore:

e quivi ragionar sempre d'amore,
e ciascuna di lor fosse contenta,
si come i' credo che saremmo noi.

A z jejich úst vždy jako když se line
dech plný lásky, který s něhou plyne
k duši a říká: Vzdychej, ubohá.

Přeložil Jan Vladislav

Kdyby nás, Guido, někdo znenadání
chtěl zanést kouzlem, tebe, Lapa, mě,
na koráb, který by plul bezpečně
pod každým větrem podle našich přání,

takže by bouře ani nepohody
nás nemohly už nikdy rozdělit,
ba naopak, že bychom chtěli žít
navždy tak pospolu a plní shody!

A kdyby tam ten kouzelník chtěl dát s námi i
paní Lagiu s paní Vannou
a s krásnou paní mnou tak opěvanou,

abychom mohli v lásce rozmlouvat,
pak by se všechny samým štěstím smály a
my se, věřím, s nimi radovali.

Dante Alighieri

LA DIVINA COMMEDIA INFERNO

CANTO V

[Canto quinto, nel quale mostra del secondo cerchio de l'inferno, e tratta de la pena del vizio de la lussuria
ne la persona di più famosi gentili uomini.]

[...]

Poscia ch'io ebbi 'l mio dottore udito
nomar le donne antiche e ' cavalieri,
pietà mi giunse, e fui quasi smarrito.

I' cominciai: «Poeta, volontieri
parlerei a quei due che 'nsieme vanno,
e paion sì al vento esser leggieri».

přeložili Otto František Babler a Jan Zahradníček

*Tu při těch vzpomínkách, jež mistr choval
na reky dávných dob a krásné ženy,
smutek a soucit jakýsi mě ovál,*

a řek jsem: “Rád bych, básníku můj ctěný,
poznal ty stíny dva, jež, prosty tíže,
jdou jako větrem unášeny!”

Ed elli a me: «Vedrai quando saranno
più presso a noi; e tu allor li priega
per quello amor che i mena, ed ei verranno».

Si tosto come il vento a noi li piega,
mossi la voce: «O anime affannate,
venite a noi parlar, s'altri nol niega!».

Quali colombe dal disio chiamate
con l'ali alzate e ferme al dolce nido
vegnon per l'aere, dal voler portate;

cotali uscir de la schiera ov' è Dido,
a noi venendo per l'aere maligno,
sì forte fu l'affettüoso grido.

«O animal grazïoso e benigno
che visitando vai per l'aere perso
noi che tignemmo il mondo di sanguigno,

se fosse amico il re de l'universo,
noi pregheremmo lui de la tua pace,
poi c'hai pietà del nostro mal perverso.

Di quel che udire e che parlar vi piace,
noi udiremo e parleremo a voi,
mentre che 'l vento, come fa, ci tace.

Siede la terra dove nata fui
su la marina dove 'l Po discende
per aver pace co' seguaci sui.

Amor, ch'al cor gentil ratto s'apprende,
prese costui de la bella persona
che mi fu tolta; e 'l modo ancor m'offende.

Amor, ch'a nullo amato amar perdona,
mi prese del costui piacer sì forte,
che, come vedi, ancor non m'abbandona.

Amor condusse noi ad una morte.
Caina attende chi a vita ci spense».
Queste parole da lor ci fuor porte.

Quand' io intesi quell' anime offense,
china' il viso, e tanto il tenni basso,
fin che 'l poeta mi disse: «Che pense?».

A on: Jen posečkej, až budou bliže:
s ochotou jistě odpovědí tobě,
když oslovíš je láskou, jež je víže.“

Když vítr přivál k nám ty duše obě,
já pravil jim: „Nám, duše zarmoucené,
povězte o sobě a o své době.“

Jak holubi, jež roztoužení žene,
že k hnízdu svému, ač jim vichr brání,
slétají na peruti rozpřažené,

tak od davu, v němž Dido byla paní,
se odtrhli a hned k nám přiletěli,
tak volalo je mocně moje přání.

„Ó tvore soucitný a v dobru bdělý,
jenž tmou jsi přišel na svém putování
k nám, kteří svět jsme krví pokrápěli,

Pán světů, kdyby slyšel naše lkaní,
my bychom pokoj vyprosili tobě,
že s naší bídou cítíš slitování.

Když slyšet chceš nás, porozprávět sobě,
my zůstanem, což jindy lze jen stěží,
neb vichr právě ustal ve své ve své zlobě.

Mé rodné město leží na pobřeží,
k němuž si řeka pád svou cestu volí
hledajíc klid i s vodou, jež v ní běží.

Láska, jež srdce plaché rychle školí,
v mém druhu prudce vzplanula k mé
kráse, jejížto ztráta doposud mne bolí;

láska, jež láskou jenom ztišit dá se,
s ním spoutala mne touhou mocné síly,
která, jak vidíš, nezaniká v čase;

láska nás vedla k smrti v téže chvíli -
však Kaina čeká na našeho vraha!“
Těmito slovy ke mně pomluvili.

Uslyšev o žalu, jenž vzešel z blaha,
já hlavu klonil jsem a klopil zraky,
až básník se mne zeptal: „Co tě zmáhá?“

Quando rispuosi, cominciai: «Oh lasso,
quanti dolci pensier, quanto disio
menò costoro al doloroso passo!».

Poi mi rivolsi a loro e parla' io,
e cominciai: «Francesca, i tuoi martiri
a lagrimar mi fanno tristo e pio.

Ma dimmi: al tempo d'i dolci sospiri,
a che e come concedette amore
che conosceste i dubbiosi disiri?».

E quella a me: «Nessun maggior dolore
che ricordarsi del tempo felice
ne la miseria; e ciò sa 'l tuo dottore.

Ma s'a conoscer la prima radice
del nostro amor tu hai cotanto affetto,
dirò come colui che piange e dice.

Noi leggiavamo un giorno per diletto
di Lancialotto come amor lo strinse;
soli eravamo e senza alcun sospetto.

Per più fiate li occhi ci sospinse
quella lettura, e scolorocci il viso;
ma solo un punto fu quel che ci vinse.

Quando leggemmo il disiato riso
esser basciato da cotanto amante,
questi, che mai da me non fia diviso,

la bocca mi basciò tutto tremante.
Galeotto fu 'l libro e chi lo scrisse:
quel giorno più non vi leggemmo avante».

Mentre che l'uno spirto questo disse,
l'altro piangëa; sì che di pietade
io venni men così com' io morisse.

E caddi come corpo morto cade.

I odpověděl jsem: „Ó běda, jaký
stesk vroucí, jaké sladké rozhodnutí
ty dva sem vedlo mezi bol a mraky?“

Pak pravil jsem jim zase v žalném hnutí:
„Francesco, tvoje velké utrpení
mne k smutku dojíká a k slzám nutí!“

Však pověz mi: v čas milostného chvění
jak v lásce jste si počínali spolu,
jak poznali jste svoje roztoužení?“

Tu ona ke mně: „Není větších bolů,
než ve dnech bídy vzpomínati blaha -
to zná tvůj mistr, v něm jsi měl svou školu.

Však chceš-li vědět kam až kořen sahá
té naší lásky, pro niž jsme ti milí,
promluví řečí, jež jen pro pláč váhá.

My čtli jsem kdysi v pouhé kratochvíli
o Lancelotu, jak ho láska jala.
Sami a bez úmyslů zlých jsem byli.

Ta četba chvílemi nám vzhlédnout dala,
chvílemi zas nám při ní bledla líce -
na jednom místě však nám rozum vzala:

Když četli jsme, jak úsměv milostnice
s úst sladkých slíbal ve vášnivém chtění,
on, jenž se ode mne teď nehne více,

rty políbil mi v němém rozechvění.
Kniha i básník byli Galeotto.
A toho dne už nechali jsme čtení...“

Zatím co jeden duch i říkal toto,
tak zabědoval druhý, s ním se nesa,
že k soucitu byl bych umřel pro to.

I klesl jsem, jak mrtvé tělo klesá.

Canto XXI

[Canto XXI, il quale tratta de le pene ne le quali sono puniti coloro che commisero baratteria, nel quale vizio abbatina li lucchesi; e qui tratta di dieci demoni, ministri a l'offizio di questo luogo; e cogliesi qui il tempo che fue compilata per Dante questa opera.]

<p>Io mando verso là di questi miei (115) a riguardar s'alcun se ne sciorina; gite con lor, che non saranno rei».</p> <p>«Tra'ti avante, Alichino, e Calcabrina», cominciò elli a dire, «e tu, Cagnazzo; e Barbariccia guidi la decina.</p> <p>Libicocco vegn' oltre e Draghignazzo, Ciriatto sannuto e Graffiacane e Farfarello e Rubicante pazzo.</p> <p>Cercate 'ntorno le boglienti pane; costor sian salvi infino a l'altro scheggio che tutto intero va sovra le tane».</p> <p>«Omè, maestro, che è quel ch'i' veggio?», diss' io, «deh, senza scorta andianci soli, se tu sa' ir; ch'i' per me non la cheggio.</p> <p>Se tu se' sì accorto come suoli, non vedi tu ch'e' digrignan li denti e con le ciglia ne minaccian duoli?».</p> <p>Ed elli a me: «Non vo' che tu paventi; lasciali digrignar pur a lor senno, ch'e' fanno ciò per li lessi dolenti».</p> <p>Per l'argine sinistro volta dienno; ma prima avea ciascun la lingua stretta coi denti, verso lor duca, per cenno;</p> <p>ed elli avea del cul fatto trombetta.</p>	<p><i>Posílám tam pár d'áblů do úvrati,</i> at' dohlédnou, kdo zas kde hlavu zved, můžete s nimi jít, vás neuchvátí.</p> <p>„Peroutka, Sněhošlapka, Čubčík vpřed,“ vybíral mužstvo do horoucích stezek, „a desátníkem bude Chluporet,</p> <p>a s nimi půjde Drápal, černý Pejzek, zubatý Kančík, dále Dračí leb a Pudivítr a šílený Rezek.</p> <p>A obhlédněte všude vroucí lep, at' tihle dojdou zdraví na útesy, co přemost'ují celý spodní žleb.“</p> <p>„Ach Mistře“, řekl jsem, „mne to tak děsí, nevěřím očím, proč nás musí vést? Ty cestu znáš a já je s sebou nechci.</p> <p>Vždy jsi tak bdělý, snad ses nechal splést, což nevidíš, jak strašně skřípou zuby a mrkáním si omlouvají lest?“</p> <p>A on mi řekl: „Nech je, at' se zubí, to platí těm, jimž nad hlavou vše lep, a ty se neboj, tebe nezahubí.“</p> <p>Vlevo se obrátili na násep, sevřeli jazyk v zubech: něco naříd'! měl jejich vůdci povědět ten škleb,</p> <p>a on v odpověď' mocně zadul na řít'.</p> <p>Přeložil Vladimír Mikeš. In Dante Alighieri, <i>Božská komedie</i>. Academia, Praha 2013.</p>
---	--

PURGATORIO

Canto X

[Canto X, dove si tratta del primo girone del proprio purgatorio, il quale luogo descrive l'autore sotto certi intagli d'antiche imagini; e qui si purga la colpa de la superbia.]

<p>Là sù non eran mossi i piè nostri anco, (28) quand' io conobbi quella ripa intorno che dritto di salita aveva manco,</p> <p>esser di marmo candido e addorno d'intagli sì, che non pur Policleto, ma la natura li avrebbe scorno.</p> <p>L'angel che venne in terra col decreto de la molt' anni lagrimata pace, ch'aperse il ciel del suo lungo divieto,</p> <p>dinanzi a noi pareva sì verace quivi intagliato in un atto soave, che non sembiava imagine che tace.</p> <p>Giurato si saria ch'el dicesse 'Ave!'; perché iv' era imaginata quella ch'ad aprir l'alto amor volse la chiave;</p> <p>e avea in atto impressa esta favella 'Ecce ancilla Dei', propriamente come figura in cera si suggella. [...]</p> <p>Colui che mai non vide cosa nova (94) produsse esto visibile parlare, novello a noi perché qui non si trova.</p> <p>Mentr' io mi diletta di guardare l'imagini di tante umilitadi, e per lo fabbro loro a veder care,</p> <p>«Ecco di qua, ma fanno i passi radi», mormorava il poeta, «molte genti: questi ne 'nvieranno a li alti gradi».</p>	<p><i>Ještě než vyjdu, vidím, že v té míře,</i> jak svah se šplhá jinde nahoru, tady se vine mnohem méně příkře.</p> <p>A hle: výjevy v bílém mramoru! Příroda, natož ruka Polykleita nesvedly takhle krásnou skulpturu.</p> <p>Anděl - jak s mírem k lidem z nebe slétá, věky uzavřeného zákazy, k všem toužícím, kdo vzešli z toho světa –</p> <p>je jako živý, až to zamrazí, v gestu tak věrném, a v celé své slávě, ne, nejsou to mlčící obrazy!</p> <p>Přisahal bys, že právě říká „Ave!“ - vždyť vedle něho je tam taky Ta, co dala nám klíč k lásce odříkavé,</p> <p>a věrně jako z vosku odlitá, že slyšíš, když se sklání k jeho ruce, <i>Ecce ancilla Dei</i> zašeptá. [...]</p> <p>Ten, pro něhož žádná věc není nová, něco nového stvořil kvůli nám a vytesal tu viditelná slova.</p> <p>Co obraz, pokora. Přecházím sem a tam, užasle po těch dílech rozhlížím se, vzácných už tím, že Bůh je stvořil sám.</p> <p>„Hle,“ básník šeptne, „ten dav, ohlédni se, krůček po krůčku se sem plahočí, ti ukážou nám, kudy k další římse.“</p> <p>Přeložil Vladimír Mikeš. In Dante Alighieri, <i>Božská komedie</i>. Academia, Praha 2013.</p>
---	---

Glosář k Božské komedii

Inferno - Peklo

contrappasso - trest odpovídající vině; zákon odplaty

Antinferno - „předsíň pekla“

Acheronte - podsvětní řeka Acherón

- ignavi - neteční

Limbo - Limbus, předpekli

- non battezzati - nepokřtění (nepokřtěné děti; Adam, Mojžíš, Abrahám; Homér, Ovidius, Aristoteles, Sokrates, Platón, Seneka, Hippokrates; řeční a římské hrdinové aj.)

Inferno

- lussuriosi - smilníci, cizoložníci (Semiramis, Dídó, Kleopatra, Helena, Achilles, Paris, Tristan, Paolo Malatesta, Francesca da Polenta aj.)
- golosi - obžerové
- avari e prodighi - lakomci a marnotratníci (i církevní hodnostáři)
- iracondi e accidiosi - lidé zlostní a mrzutí, líní

Stige - řeka (bažina) Styx

città di Dite - město, jemuž vládne Dis = Pluto = Hádés

- eretici ed epicurei - kacíři a vyznavači epikureismu (Fridrich II., Farinata degli Uberti, Cavalcante Cavalcanti aj.)

Flegetonte - řeka Flegetón

- omicidi, predoni - vrazi; kořistníci a tyrani (Ezzelino da Romano, Dionýsos Syrakuský, Attila, Sextus Pompeius aj.)
- suicidi - sebevrazi (Pier delle Vigne)
scialaquatori - ti, kdo promrhali svůj majetek
- bestemmiatori - rouhači
sodomiti - sodomité (Brunetto Latini)
usurai - lichváři

Burrato - rokle

Malebolge - 10 stupňů VIII. kruhu pekla

fraudolenti - podvodníci:

- ruffiani e seduttori - kuplíři a svůdci
- adulatori (lusingatori) - lichotníci
- simoniaci - svatokupci (papež Mikuláš III., který zde očekává také Bonifáce VIII. a Klementa V.)
- indovini - jasnovidci (Teiresiás, Michael Scotus aj.)
- barattieri - šejdíři, handlíři
- ipocriti - pokrytci (Kaifáš)
- ladri - zloději
- consiglieri fraudolenti - lstiví rádci (Odysseus)
- seminatori di discordie - rozsévači svárů (Mohamed)
- falsari - padělatelé

Cocito - ledová řeka Cocytós

- traditori dei parenti - ti, kdo zradili příbuzné (Caina - název podle biblického Kaina)
- traditori della patria - ti, kdo zradili vlast (Antenora - název podle trójského prince Anténora)
- traditori degli ospiti - ti, kdo zradili své hosty (Tolomea - název podle krále Ptolemaia XIII., který dal zabít Pompeia; nebo podle Ptolemaia z Jericha, který zradil Šimona Makabejského)
- traditori dei benefattori - zrádci dobrodinců (Giudecca - název podle Jidáše): Brutus a Cassius; Jidáš

Lucifero - Lucifer

Purgatorio - Očistec

spiaggia - pobřeží

- negligenti scomunicati - nedbalí v záležitosti pokání, kteří zemřeli jako exkomunikovaní

Antipurgatorio - předstupeň očistce

- negligenti che si pentirono in fin di vita - nedbalí, kteří se káli až na konci života
- negligenti che morirono di morte violenta - nedbalí, kteří zemřeli násilnou smrtí

valletta fiorita - rozkvetlé údolí

- principi negligenti - králové a knížata nedbalí v záležitosti pokání (Rudolf Habsburský, Přemysl Otakar II., Petr III. Aragonský, Karel I. z Anjou aj.)

Porta del Purgatorio (angelo guardiano) - brána očistce (anděl strážný)

7 kategorií hříšníků X 7 andělů a 7 odpovídajících ctností

- superbi - pyšní X angelo dell'umiltà (pokora)
- invidiosi - závistiví X angelo della misericordia (milosrdenství, štědrost)
- iracondi - zlostní X angelo della mansuetudine (mírnost, mírumilovnost)
- accidiosi - mrzutí, líní X angelo della sollecitudine (píle a vytrvalost v konání dobra)
- avari e prodighi - lakomí a marnotratní X angelo della povertà (chudoba)
- golosi - obžerové X angelo della temperanza (střídmost)
- lussuriosi - smilníci X angelo della carità (nezištná křesťanská láska)

Paradiso terrestre - pozemský ráj (Eden)

Paradiso - nebeský ráj

- I - cielo della Luna - spiriti che non adempirono i voti (vinou závažných překážek nedostáli některým slibům)

- II - cielo di Mercurio - spiriti attivi per desiderio di gloria (konali pro dobro víry, ovšem motivovala je touha po slávě)
- III - cielo di Venere - spiriti amanti (milující)
- IV - cielo del Sole - spiriti sapienti (moudří): Tomáš Akvinský a Bonaventura z Bagnoregia, každý vede 12 teologů a filozofů; Šalamoun
- V - cielo di Marte - spiriti militanti (bojující za víru): Jozue, Juda Makabejský, Karel Veliký, Roland, Gottfried Bouillonský, Robert Guiscard aj.)
- VI - cielo di Giove - spiriti giusti (spravedliví): David, Traján, Konstantin, normanský král Guglielmo il Buono aj.
- VII - cielo di Saturno - spiriti contemplanti (zasvěcení kontemplativnímu životu): svatí Pier Damiani, Benedikt, Makarius, Romuald aj.
- VIII - cielo di stelle fisse (nebeská sféra s nehybnými hvězdami): Kristus, Marie, archanděl Gabriel, apoštolé
- IX - cielo cristallino primo mobile (průzračná pohyblivá nebeská sféra, kterou otáčejí andělé)
- Empireo - Empyreum: trůn připravený pro Jindřicha VII.; Beatrice; sv. Bernard; Panna Marie
- Candida rosa dei beati - bělostná růže - nebeské sídlo blažených duší
- gerarchie angeliche - kůry andělské
  - angeli - andělé
  - arcangeli - archandělé
  - principati - knížectva
  - potestà - mocnosti
  - virtù - ctnosti
  - domianzioni - panstva
  - troni - trůnové
  - chehrubini - cherubíni
  - serafini - serafíni
- Dio - Bůh

počátky italské prózy

epistolografie a rétorika (dopisy, úřední listiny, texty praktického zaměření)

ars dictandi – teorie a praxe psaní listů (lat. dictare – psát, skládat) podle zásad klasické rétoriky (Cicero); ve středověku existovaly latinské příručky o písemné komunikaci, které obsahovaly vzorové dopisy (tzv. formuláře)

Alberich z Montecassina (2. pol. 11. stol., zakladatel tohoto umění) – *Breviarium de dictamine, Flores rhetorici*.

Alberto di Morra (12. stol., papež Řehoř VIII.) – *Forma dictandi*.

Boncompagno da Signa (1. pol. 13. stol., profesor v Bologni a v Padově) – *Rhetorica novissima*.

Guido Fava / Faba (začátek 13. stol., Bologna – notář, písař bolognského biskupa, učitel rétoriky): *Gemma purpurea* (Rudý drahokam) – epistolografický traktát, úvodní výklad v latině + modelové listy v bolognské italštině (list milostný, doporučující, přátelský aj.).

K rozvoji staroitalské rétoriky svými traktáty přispěli např. také Brunetto Latini, Guittone d'Arezzo, Bono Giamboni, Guidotto da Bologna aj.

encyklopedická pojednání

Brunetto Latini (1120-1295)

Li livres dou Tresor (Knihy pokladu) – francouzsky; autor toto dílo napsal ve Francii během svého vyhnanství po porážce florentských guelfů u Montaperti (do vlasti se vrátil po vítězství guelfů v bitvě u Beneventa, 1266): I – historie a přírodní vědy; II – etika; III – rétorika a politika. Dílo bylo přeloženo do katalánštiny, kastilštiny, toskáňštiny, latiny.

Ristoro d'Arezzo (13. Stol.)

La composizione del mondo (Části světa) – všeobecná encyklopedie; kompilace z Aristotela, Ptolemaia, Averroa, Avicenny.

cestopisy

Marco Polo (1254-1324)

Le divisament dou monde (*Le Livre de merveilles, Livre de Marco Polo citoyen de Venis, dit Million, où l'on conte les merveilles du monde, Il Milione*), francouzsky, na sepsání se spolupodílel Rustichello da Pisa. Popis východních zemí a dvora chána Kublaje.

Odorico da Pordenone – Odericus Bohemus de Portu Naonis (1265-1331), františkán, “apoštol Číňanů” – uskutečnil misijní cesty po Asii (Blízký východ, Indie, Mongolská říše – doputoval až do Pekingu, kde sídlil chán Jesün Temür; Tibet, Persie, Arménie. Po návratu

nadiktoval své vzpomínky, zapsal je řeholník Guglielmo di Solagna: *Viaggio del Beato Odorico da Pordenone* (*Cesta do říše Velkého chána: Popis východních krajů světa*).

kroniky

Dino Compagni: *Cronica delle cose occorrenti nei tempi suoi*

Giovanni Villani: *Nova cronica*

česky souborně jako *Florentské kroniky doby Dantovy* (1970)

romány

staroitalské překlady či převyprávění latinských nebo francouzských předloh

Istorietta troiana (Benoît de Sainte-Maure: *Le roman de Troie*)

Fatti di Cesare (*Li faits des Romains*)

Tristano, Tavola rotonda, Lancilotto del Lago (inspirováno bretonským cyklem)

Rustichello da Pisa: *Livre de roy Meliadus* (francouzsky) – kompilace podle bretonského cyklu

novely

Inspirační zdroje:

- antické (novely, romány, bajky);
- orientální (arabské, indické) – *Příběhy tisíce a jedné noci*, *Knihy sedmi mudrců*; Moše Sefardi neboli Pedro Alfonso/Petrus Alphonsi: *Disciplina clericalis* (Výchova žáků), 33 dialogů o lidských ctnostech a neřestech, o přátelství, o víře v Boha, napsáno latinsky, inspirováno arabskými (také indickými a perskými) prameny, přeloženo do mnoha jazyků;
- francouzské fabliaux, dvorský román;
- *Legenda Aurea* (Zlatá legenda) – latinská sbírka životopisů svatých, ve 13. století ji sestavil dominikán a janovský arcibiskup Jacopo da Varazze (Jacobus da Voragine)
- ústní tradice (příběhy z minulosti i současné události);
- knihy pamětí, cestopisy, kroniky;
- exempla.

Přechod od velmi stručných exemplů ke krátkým povídkám:

Conti morali – *Dodici conti morali d'anonimo senese* (Mravoučné příběhy) – např. “*La monaca e la cima del cavolo*”

Fiori e vita di filosofi e d'altri savi e d'imperadori (O moudrých činech a životech filozofů, mudrců a císařů)

I conti di antichi cavalieri (Příběhy o dávných rytířích)

Novellino – 13. století

sbírka toskánských novel; inspirační zdroje: antické i středověké;

témata: žerty a šprýmy, důvtipní lidé a jejich moudrost, kritika mravních postojů kleriků, milostné příběhy, vzory ctností – velké postavy (historické, mytologické, biblické Alexandr, Traján, Sokrates, David, Šalamoun, Herkules, král Artuš...)

Giovanni Boccaccio (Certaldo / Florencie 1313 – Certaldo 1375)

díla spojená s pobytem na královském dvoře v Neapoli

- ***Caccia di Diana*** (*Dianin lov*) – mytologicko-alegorická epická skladba
- ***Filòstrato*** (*Přemožený láskou*) – epická skladba, námět souvisí s trojskou válkou, láska Priamova syna Troila k Řekyni Kriseidě
- ***Filòcolo*** (*Muka lásky*) – dobrodružný román v próze, příběh o Floriovi a Blancifloře, jejichž láska musí překonat mnoho nástrah a překážek (inspirační zdroje: it. *Cantare di Florio e Bianciflore*, fr. *Floire et Blanceflor*; legenda, která má byzantské kořeny a ve středověké Evropě byla velmi populární)
- ***Teseida delle Nozze d'Emilia*** (*Theseis*) – epická skladba, 12 knih, antický námět, pokus o hrdinský epos; příběh rivality dvou mužů z Théb (Arcita, Palemone) k Emilii, sestře Hyppolity, která je královnou Amazonek a (podle této verze příběhu) ženou legendárního athénské krále Thesea; (inspirace: Publius Papinius Statius: *Thebais* – epos, který líčí zápas Oidipových synů Eteoklea a Polyneika o thébský trůn; Publius Vergilius Maro: *Aeneis*).

díla sepsaná ve Florencii

- ***Commedia delle ninfe fiorentine*** neboli ***Ninfale d'Ameto*** (*Komedie o florentských nymfách* nebo *Báseň o nymfách Ametových*) – alegoricko-pastorální román v próze
- ***Amorosa visione*** (*Milostný sen*) – alegorická poema, inspirovaná *Románem o růži*
- ***Ninfale fiesolano*** (*Fiesolské nymfy*) – pastorální báseň, příběh nešťastné lásky pastýře Africa a nymfy Mensoly, báje o založení Fiesole
- ***Elegia di Madonna Fiammetta*** (*Elegie o paní Fiammettě*) – “psychologický” román v próze o hrdinčině nešťastné lásce k Panfilovi
- ***Corbaccio*** (*Koš aneb bludiště lásky*; doslova zřejmě „Havran“) – misogynní satira

- *Decameron*
- *Trattatello in Laude di Dante* (Dantův životopis)

díla psaná latinsky

De Genealogiis deorum gentilium (O rodokmenech pohanských bohů)
De mulieribus claris (O slavných ženách)

další autoři novel – 14. století

Giovanni Fiorentino: *Pecorone* (Beran)

Saturnina, mladá řeholnice v klášteře ve Forlì, a Aurette, kaplan tamtéž, jsou do sebe tajně zamilovaní; setkávají se v hovorně a vyprávějí si příběhy (je zde např. novela *Giannetto*, kterou je inspirován Shakespearův *Kupec benátský*)

Franco Sacchetti (Firencie, 1335 - 1400): *Trecento novelle*

Giovanni Sercambi (Lucca, 1348 - 1424): *Novelliere*